

Spis treści

Wstęp	9
I. Teoretyczne koncepcje narodu i etniczności	13
1. Naród	13
1.1. Rzeczywistość społeczna i modele teoretyczne	13
1.2. Demos i etnos	17
1.3. Kulturowe modele narodu w socjologii polskiej	22
1.4. Naród jako wspólnota komunikowania	26
2. Grupy społeczne i etniczność	29
2.1. Grupa społeczna	29
2.2. Kultura	32
2.3. Definicje pojęcia „etniczność”	34
2.4. Przejawy etniczności	36
2.5. Tożsamość społeczna jednostki i zbiorowości	41
3. Założenia metodologiczne, metoda, materiały	46
II. Polityka narodowa państwa niemieckiego oraz udział Kościoła i prasy w kształtowaniu tożsamości etnicznej i narodowej Ślązaków od Wiosny Ludów do 1945 roku	49
1. Polityka narodowa państwa	49
2. Kościół katolicki wobec kwestii narodowych na Śląsku	51
3. Społeczna, narodowa i kulturalna działalność duchowieństwa na Śląsku w XIX i pierwszej połowie XX wieku	53
4. Założenia programowe polskojęzycznego czasopiśmiennictwa dla ludu	59
5. Ideologiczne funkcje czasopiśmiennictwa na Śląsku	64
III. Wojna na Śląsku Opolskim i powojenne migracje	75
1. Wojna na Śląsku	75
2. Weryfikacja i osadnictwo na Śląsku Opolskim od 1945 roku	79
3. Sytuacja prawna ludności śląskiej w pierwszych latach po wojnie	85
4. Wysiedlenia. Warunki i okoliczności towarzyszące przymusowym migracjom	89

IV. Obraz zbiorowości regionalnej w badaniach socjologicznych	99
1. Pierwsze kontakty i wzajemne oceny zbiorowości zamieszkających na Śląsku	99
2. Próby opisu i uogólnienia procesów społecznych dokonujących się w wyniku masowych migracji	104
3. Badania nad integracją	106
4. Zagadnienia więzi regionalnej oraz współżycie lokalnych zbiorowości heterogenicznych	109
5. Społeczna sytuacja ludności autochtonicznej na Śląsku Opolskim	113
6. Mniejszość niemiecka na Śląsku Opolskim	116
7. Kwestie narodowe i etniczne	117
V. Etniczność i przynależność narodowa wiejskich zbiorowości	121
1. Etniczność zbiorowości napływowych	123
1.1. Ludowa kultura ludności napływowej w nowym otoczeniu społecznym	123
1.2. Urodzeni na Śląsku Opolskim. Procesy ujednolicenia kultury społeczności lokalnych – średnie pokolenie	126
1.3. Pytania o tożsamość – trzecie pokolenie nowej zbiorowości Śląska	127
1.4. Granice międzygrupowe	129
2. Tożsamości etniczne i ich społeczne odniesienia Zakres kontynuacji i zmian. Typologia	131
2.1. Tożsamość ludowa	131
2.2. Tożsamość ojczyzny utraconej	132
2.3. Tożsamość patriotyczna	133
2.4. Tożsamość banalna	135
2.5. Tożsamość „śląskiej grupy napływowej”	136
3. Ślązacy. Etniczność i kultury narodowe	137
3.1. Najstarsze pokolenie – pomiędzy państwem niemieckim i polskim	139
3.2. Średnie pokolenie – śląskość w Polsce	140
3.3. Najmłodsze pokolenie – z podwójnym obywatelstwem	141
4. Gwara i języki narodowe	142
4.1. Doświadczenia najstarszego pokolenia	143
4.2. Średnie pokolenie	144
4.3. Najmłodsze pokolenie	144
5. Śląskie tożsamości i identyfikacje narodowe	146
5.1. Odmiany śląskiej tożsamości regionalnej	146
5.2. Śląska niemieckość	150
5.3. Śląska polskość	151
5.4. Ślązacy: pomiędzy niemieckością i polskością	152
5.5. Niemki w Polsce	153
6. Motywy dominujące	154

6.1. Ludowość	154
6.2. Doświadczenia utraty ojczyzny	155
6.3. Zakorzenie, wykorzenie i potrzeba zakorzenia	156
7. Etniczne i narodowe wymiary religii	157
7.1. Religia w życiu społeczności śląskich	157
7.2. Śląski kościół ludowy	162
7.3. Religijność społeczności napływowych	164
7.4. Religijność i kościół „nowych” społeczności wiejskich. Zjawiska dominujące	169
VI. Relacje międzygrupowe na pograniczu	173
1. Sąsiedztwo na Śląsku Opolskim. Wzajemne doświadczenia i oceny	176
1.1. Ślązacy w ocenach zbiorowości napływowych	176
1.2. Rodziny mieszane	182
1.3. Napływowi mieszkańcy w ocenach Ślązaków	185
2. Szkoła i wykształcenie	189
2.1. Spotkania w szkołach opolskich	189
2.2. Wykształcenie Ślązaków i zakres uczestnictwa w życiu społecznym	194
3. Mniejszość etniczna i zorientowane narodowo państwo	196
VII. Tożsamości zbiorowe	201
1. Składniki tożsamości zbiorowych	202
1.1. Ślązacy	202
1.2. Zbiorowości napływowe	204
2. Sytuacje pogranicza	206
Zakończenie	213
Bibliografia	225
Summary	237